

Jól vigyázz,
mert egy-két perc
és a mutató
ugrani fog.

Grendel Lajos

LÁTOGATÓK

Nem sokkal azután, hogy a két országrész különvált, s mindkét ország szuverenitását elismerte a külföld, híre kelt, hogy látogatók járnak a városban házról házra, s elbeszélgetnek az állampolgárokkal a jövőjükéről. Az új állam iránti lojalitásuk mértékét próbálják meg kipuhatolni, mintegy utólag pótolva az elmaradt népszavazást a különválásról. A látogatókról először a lánytól értesültem, akivel együtt lakom, de értesülésemet csak azután kezdtem komolyan venni, hogy azt mások is megerősítették. A látogatókról meglehetősen kusza hírek kerültek forgalomba. Mivel sem az írott, sem az elektromos média nem foglalkozott velük, mi, akiket még nem kerestek föl, mind a személyükkel, mind a módszereikkel kapcsolatban mendemondákra és találgatásokra hagyatkoztunk. Az egymásnak olykor ellentmondó hírekből azt próbáltuk meg kiszűrni, ami közös bennük.

Minden forrás megerősítette például, hogy hárman vannak: két férfi és egy nő. Még nem idősek, de már nem is fiatalok. Udvariasak és kedvesek, de azért nem tanácsos ujjat húzni velük. Nem tartoznak sem a rendőrség, sem a katonaság kötelékébe, s nem is a kormányhivatalnak dolgoznak. Valamilyen befolyásos civil szervezetet képviselnek, amely élvezi a kormány, a rendőrség és a hadsereg bizalmát. Nagyrészt nappal keresik föl az állampolgárokat, s akit nem találnak otthon, ahhoz éjjel csöngetnek be. Előzetes megbeszélés vagy értesítés nélkül, váratlanul érkeznek. Mindenkitől megkérdezik, nem jöttek-e alkalmatlan időpontban. További kérdéseik is egyszerűek és célratorók. A nyugdíjasoktól meg szokták kérdezni, hogy szeretnék-e, ha a kormány emelné a nyugdíjukat. A vasutasoktól, hogy szeretnék-e, ha korszerűsíténék a vasúthálózatot. A fiatal házасoktól, hogy szeretnének-e saját lakáshoz jutni. Mindenki testre szabott kérdéseket kap tőlük. Csak azt nem kérdezik meg, szeretnének-e az állam polgárai maradni. Az erre vonatkozó álláspontjukat a más kérdésekre adott válaszokból szűrjük le. Jó szándékukat azzal is szeretik kifejezésre juttatni, hogy mindenhová visznek valami ajándékot. Egy nyugdíjas özvegyasszony például vasalót kapott tőlük.

Mint minden tisztességes állampolgár, a demokratikus változásokat én is kitörő örömmel fogadtam. A demokratikus, civil szervezetek tevékenységét mindig helyesltem és elismertem, s amikor a látogatókról érkező hírek kezdtek behálózni a várost, csupán egyetlen kérdés nyugtalanított: mit fognak kérdezni tőlem? Van állásom, van lakásom, van személyautóm.

– Idegesnek látszol – állapította meg a lány, akivel együtt élek.

Elkerülhetetlen volt, hogy beszéljek neki idegességem okáról. Szó sincs róla, mondtam, mintha a látogatók munkáját zaklatásnak tekinteném, mégis szeretnék mielőbb túl lenni a látogatásukon. Ha tudnám, miképpen lehet ennek elébe menni, minden követ megmozgatnék, hogy már holnap jöjjenek. De azt sem tudom, hol keressem őket. Bizonyára valamilyen terv vagy sorrend alapján kopogtatnak be a polgárokhoz, s előbb-utóbb mindenki sorra kerül. De ha az utolsók között vagyunk a listán, ki tudja, meddig kell még ebben a feszültségben élnünk.

– Kár volt szólnom – mondta a lány, akivel együtt élek. – Most már én is ideges vagyok.

Egy idő után a türelmetlenség ragályos betegségeként kezdett terjedni a városban. Legkedvesebb szomszédom, Emil, a tánctanár, ráadásul még félt is. Eredménytelenül próbáltam meg őt többször is meggyőzni, hogy demokratikus országokban semmi okunk sincs megijedni a látogatóktól. Ők éppolyan civilek, mint mi, s bármit tesznek, azt a mi érdekünkben is teszik. Emil ennek ellenére is félt. Talán azért félt, mert a kor sem kedvezett neki. Alig talált munkát, a klasszikus táncok lassan mind feledésbe merültek, mert nem volt rájuk többé igény, a diszkótáncon pedig nincs mit tanítani. Emil otthon ücsörgött naphosszat, mint egy bús, kalitkás madár.

– Jöhetnének már – fakadt ki egyszer a lépcsőházban, s a rongyos papucsára mutatott: – Nekem például hozhatnának egy pár új papucsot.

Emil türelmetlenségében teljes mértékben osztoztam. Amilyen peches vagyok, gondoltam, az én nevem csakugyan a listájuk végén szerepel. Akkor pedig itt posztolhatok ki tudja, milyen sokáig, mint egy őrszem, akit ott felejtettek a sivatagban. A lány, akivel együtt élek, nálam nagyobb türelemről tett tanúbizonyságot ezekben a napokban. Valaki mindig tartózkodjon otthon kettőnk közül, indítványozta, nehogy a látogatók éjjel lepjenek meg bennünket. Éjjel az ember nem tud jó válaszokat adni, legalábbis nem olyanokat, amilyeneket kell. Az is az eszébe jutott, hogy összeházasodhatnánk, mert házaspárként talán jobb benyomást teszünk rájuk. Májusban megtartottuk az esküvőnket, így a papírjaink minden tekintetben rendben voltak. Emil szerint házasságlevel birtokában is összeillő pár vagyunk.

Jött a nyár, s kibírhatatlan hőség költözött a városba. Akiket a látogatók fölkerestek már, gondtalanul utazhattak el nyaralni. Persze mi is elutazhattunk volna, de a feleségem, akivel együtt élek, jobbnak látta, ha inkább várunk még. Mert ha a látogatók történetesen a nyaralásunk ideje alatt jönnek, s nem találunk otthon bennünket, kétségbe vonhatják a lojalitásunkat, s már csak ez hiányozna nekünk. Így a nagy meleget otthon húztuk ki, felváltva jártunk strandolni, s egyszer-kétszer az asztal alá ittuk magunkat Emillel, hogy a bensőnket repesztő feszültséget levezessük. Feleségem, akivel együtt élek, megértett minket.

Aztán a kánikula is elmúlt, Emil pedig föllázadt. Egy délután bedörömbölt hozzám, s mozgósítva önérzete maradékát, harsány hangon közölte velem:

– Én ezt nem bírom tovább!

Félórája sincs, panaszkolta Emil, hogy a piacon megszólította egy régi kedves ismerőse, egy özvegyasszony, aki úgy retteg már a látogatóktól, hogy éjszaka le sem hunyja a szemét. Tenni kellene valamit. Segíteni kellene neki.

– Megvan! – kiáltottam fel boldogan, mert töprengés nélkül, mintegy illuminációban találtam rá a segítség legmegfelelőbb módjára. – Elmegyünk hozzá. Úgy teszünk, mintha mi lennénk a látogatók. Akkor biztosan megnyugszik.

Emilnek tetszett az ötlet, de a feleségemet, aki velem él, nem sikerült rábeszélnem a kegyes csalásra. Félt, hogy ha lelepleznek bennünket, abból mindnyájunkra nézve nagy baj származhat. De Emilt és engem tűzbe hozott a gondolat, hogy végre búcsút vehetünk a tétlenségünktől, s cselekedetünk se emberbaráti, se morális szempontból nem kifogásolható. Már csak egy nőt kellett találni. Akkor eszembe jutott az a lány, aki egy idősebb festő szeretője volt, majd átpartolt egy fuvolavirtuózhoz, s egyszer engem is megkörnyékezett, hogy nem akarom-e, hogy a szeretóm legyen, de én azt feleltem, nem akarom, mert van egy lány, akivel együtt élek, s akkor ő visszatért a festőhöz, s azóta is a festővel él igen előkelő helyen. Ő az igazi, mondtam Emilnek. A festő szeretője kötélnek állt, élvezi a jó hecceket, mondta. A vasalóra pedig összedobtuk a pénzt.

Az özvegyasszony már az első csöngetésre az ajtónál termett, de előbb megtudakolta, kik vagyunk.

– Mi vagyunk azok. A látogatók – mondtam.

Akkor ajtót nyitott, mi illedelmesen köszöntünk neki, aztán mégis minden balul ütött ki. Az özvegyasszony felismerte Emilt, s nem hitt a szemének.

– Hát maga is?... Maga is?... – sápítózott fejhangon.

Látva, hogy gáz van, a festő szeretője nagy sebbel-lobbal kicsomagolta a vasalót.

– Tessék ezt elfogadni – mondta.

Az özvegyasszony halálos verejtékben fűrödvé vette át a festő szeretőjétől a vasalót, de mindjárt el is ejtette, majd maga is a padlóra zuhant.

– A nyavalyába, a nyavalyába!... Hol itt egy francos telefon?... A mentőket! – rémülődött Emil.

A mentők hamar jöttek, de még előtte a festő szeretője szeretett volna eliszkolni. Emil és én közrefogtuk azonban, s ő reszketett szegény, mi lesz, ha meghal az öregasszony, hajtogatta önkívületben. Akkor meghal, mondta Emil, elég öreg már. De talán csak elájult. Most össze kell tartanunk.

A mentők nem sokat kérdezősködtek, hozták és vitték a hordágyat, káromkodtak, hogy a liftbe nem férnek be vele. Emil az orvos markába csúsztatta a tánctanári névjegyét. A nagy zűrzavarban észre sem vettük, hogy az özvegyasszony szomszédja is a hordágy körül sündörög. Akkor tűnt fel nekünk, amikor fölvette a padlóról a vasalót.

– Kérem, nem jönne be hozzám is? Ha már egyszer itt vannak – súgta a fülembe.

Hamarosan egy meglehetősen jó ízléssel berendezett szobában találtuk magunkat, és a szomszéd konyakkal kínált. Hetet-havat összehordott magáról, igyekezett a legjobb színben feltűnni, s anélkül, hogy bárki kérdezte volna, egy szuszra megnevezte azokat a munkatársait, akiknek a lojalitásához szerinte kétségek férhetnek. Villamosmérnök volt, családos ember, fényképeket mutatott a feleségéről, a lányáról és a vejéről, akik éppen külföldön tartózkodtak, de egyébként abszolút megbízhatók.

– Kérdezzenek hát! – mondta mohón a hosszú bemutatkozást követően.

Emil találta föl magát elsőként.

– Szereti a Magas-Tátrát? – kérdezte.

– Szeretem! – vágta rá kapásból a szomszéd.

– Rendben van – bólintott Emil. – Végeztünk.

A szomszéd azonban nem akart elengedni bennünket.

– Kérdezzenek még! Kérem, könyörgök, kérdezzenek!

– Nincs több kérdésünk – mondta a festő szeretője.

– És jól feleltem az előbb? – kérdezte a szomszéd.

– Jól – mondtam én.

– Minden rendben van?

– Minden rendben van – bólintott Emil.

– És ha még sincs minden rendben? – aggályoskodott tovább a szomszéd. – Ha csak úgy mondják?

– Rendben van minden – nyugtatta meg újra Emil. – Akkor is, ha csak úgy mondjuk.

A szomszéd azonban nem érte be ennyivel. Beszaladt a konyhába, hallottuk, ahogy a kredencben matat, majd kisvártatva öt darab ezerkoronás papírpénzzel tért vissza.

– Ha nem sértem meg önöket... – kezdte volna, de akkor én a szavába vágtam.

– Tegye el a pénzét, és nyugodjon meg. Ígérem, többé nem jövünk vissza.

Az átélt izgalmak mindnyájunkat megviseltek, Emil homlokáról izzadságereszkék csordogáltak lefelé a busa szemöldöke bozótjába, pedig máskülönben hamisítatlan, csipős őszi este volt. Emil megesküdünt, hogy ha szegény Mariskának valami baja esik, sose bocsátja meg magának. Én és a festő szeretője vigasztaltuk őt, hogy hiszen mi csak jót akartunk. Aztán beültünk egy presszóba, hogy leöblítsük az izgalmakat.

– De a szomszéd az egy igazi piszok csirkefogó. Egy hétpróbás gazember – dörmögte a féldeci mellett Emil.

– Az – mondtam.

– El kellett volna fogadni tőle a pénzt – mondta a festő szeretője.

– Erkölcstelen dolog lett volna – érveltem.

– Ha elveszed a gazdagok pénzét, és szétosztod a szegények között, abban nincs semmi erkölcstelen – támogatta meg a festő szeretőjének véleményét Emil.

– A hajléktalanokra gondolsz? – kérdeztem.

– Rájuk is. De főleg ránk.

Hát bizony, egy kissé igaza volt. Sőt kétségtelenül, mélyen és cáfolhatatlanul igaza, ámbár a festő szeretője nem élt rosszul. Valahogy a pálinka sem ízlett igazán. Amikor Emil kiment a vécére, a festő szeretője megfogta a kezemet az asztal alatt.

– Mi van, ha a látogatókról szóló hírek, hogy úgy mondjam, légből kapottak? – kérdezte.

– Az kizárt dolog – feleltem. – Mindenki róluk beszél a városban.

– Az nem bizonyít semmit sem. Én nem találkoztam még velük. És te sem.

Elismertem, hogy igaza van.

– Akkor holnap folytatjuk – jelentette ki a festő szeretője elszántan. – És ha pénzt kínálnak, nem utasítjuk vissza.

Emil éppen akkor ért vissza a mellékhelyiségből, és még elcsípte a festő szeretőjének utolsó szavait.

– Én nem akarok többé félni – jelentette ki kategorikusan.

– De mi van akkor, ha látogatók mégis vannak? – kötekedtem velük tovább. – Akkor mit teszünk?

– Akkor harc lesz. Az utolsó csepp véréig – mondta a festő szeretője még elszántabban. – És lángba borul minden. És ömleni fog a vér. És én élvezni fogom.

Éjfélre járt az idő, amikor hazaérve gyorsan levetkőztem, s odabújtam a feleségem mellé, akivel élek, s aki nem aludt még, hanem felkönyökölt az ágyon, és suttogva közölte velem:

– Amíg te a részeges táncanáróddal csavarogtál, itt jártak nálunk.

– Kik?

– Hát ők. A látogatók – suttogta a feleségem, akivel együtt élek.

– Miért hazudsz? – kérdeztem. – Azok a látogatók, akikről beszélsz, nincsenek.

A feleségem, akivel együtt élek, akkor hátulról átkarolta a derekamat, az arcát pedig a tarkómhoz szorította.

– Én csak azt szeretném, ha véget érne már ez a lidércnyomás – mondta halkán.

– A lidércnyomásnak sosem lesz vége – mondtam. – Ha pedig kiderül, hogy mi vagyunk a látogatók, félnünk sincs mitől – folytattam. – Akkor mások fognak félni tőlünk. Ilyen egyszerű ez. Csodálkozom rajta, hogy már előbb nem jutott az eszembe.

A feleségemnek, akivel együtt élek, hangosan vert a szíve. A mámorító érzéstől, hogy egyetlen pillanat alatt más ember lettem, határtalan öröm áradt szét a bensőmben, s reggelig hevített a tüze. Ahogy felvirradt, szaladtam át Emilhez. Tánctánár barátomom látszott ugyan a másnaposság, de ő is bizakodó volt. A festő szeretője nemkülönben.

– Ne vesztegessük az időt – mondta. – Van mit behoznunk.

DÉRY TIBOR LEVELESLÁDÁJÁBÓL

Az „X. Y. levelesládájából” ismert szövegek közlési forma: pusztán tallózásnak tetsző válogatás, amely azonban látszólagos esetlegességei ellenére arra törekszik, hogy adalékokkal szolgáljon az író személyiségének, baráti és társadalmi kapcsolatainak, a kornak, azoknak az élményeknek alaposabb megismeréséhez, amelyek utóbb beépültek a művekbe.

Déry Tibor levelei – hagyatékának részeként – 1980-ban a Petőfi Irodalmi Múzeumba kerültek. Válogatásunk csak ízeletet adhat a közel nyolcezer levelet számláló gyűjteményből, amelynek feldolgozása megtörtént, részleges közzététele is megkezdődött. A hagyaték elfeledett és ismeretlen értékeit nyilvánosságra hozó

DÉRY ARCHÍVUM című sorozatban HÁROM ASSZONY címmel megjelentek három feleségéhez írt levelei, s remélhetőleg hamarosan kézbe vehetjük az édesanyjával folytatott levelezést is. Az Illyés Gyulával váltott leveleket a KÖLTŐ, FELELJ! című tanulmánykötet tartalmazza; más publikációk is merítettek a gazdag anyagból.

A kiválasztott leveleket időrendbe soroltuk és kismértékben igazodván a mai helyesíráshoz szöveghűen közöljük, csak a keltezéseket egységesítettük és helyeztük (ha kellett, kiegészítve őket) a megszólítások fölé. – A jegyzetekben a legszükségesebb tudnivalókra szorítkozunk.

Botka Ferenc